Χριστιανικές διαβολές κατά της αρχαίας Ελλάδας: Η καταγωγή τού Έλληνα κι ο πολιτισμός του (Μέρος 4ο) – Περί θρησκείας (δ΄): Πυθία και ανθρωποθυσίες

Τα επόμενα θέματα που θίγονται από τους νεο-απολογητές, σχετίζονται με τους θεσμούς της αρχαιοελληνικής κοινωνίας. Εδώ, σε συνέχεια των ως τώρα αναφορών στο ζήτημα της θρησκείας, θα σχολιαστεί α) το ζήτημα των ιεροπραξιών και πιο συγκεκριμένα αν ήταν έθος και νόμος η ανθρωποθυσία, β) περί του μαντείου των Δελφών με την εκάστοτε Πυθία, γ) το έθιμο της διαμαστίγωσης στην αρχαία Σπάρτη, και δ) τον Δελφικό νόμο που όριζε την κατακρήμνιση από τον βράχο Υάμπεια. Όσα γράφουν οι νεο-απολογητές βρίσκονται εντός παραθέσεων.

Με τις δήθεν «ανθρωποθυσίες» και για το αν ήταν έθος και μέρος του τελετουργικού της αρχαίας θυσίας, έχουμε αναφερθεί σε σειρά τεσσάρων άρθρων, «Ήταν η ανθρωποθυσία μέρος της ιεροπραξίας των αρχαίων Ελλήνων;». Εκεί εξετάστηκαν οι προβαλλόμενες περιπτώσεις που θίγονται από τους χριστιανούς. Δεν χρειάζεται να επαναληφθεί ότι γράφτηκε εκεί. Θα γίνουν μόνο ορισμένες αναφορές ενδεικτικά.

Για παράδειγμα, φέρουν ως επιχείρημα την αναφορά του Πλουτάρχου του πρώτου μετα-χριστιανικού αιώνος όσον αφορά τον Θεμιστοκλή, που υποτίθεται ότι θυσίασε στον Ωμηστή Διόνυσο τρεις Πέρσες αιχμαλώτους κατόπιν υποδείξεως του μάντεως Ευφραντίδου. Ο Πλούταρχος λαμβάνει την αναφορά από τον Φανία (Πλούταρχος, Βίος Θεμιστοκλέους, 13). Ωστόσο, ο Φανίας δραστηριοποιείται μεταξύ του 365-317/307 πλην, δηλαδή περίπου πάνω από εκατό χρόνια μετά τα διαδραματιζόμενα γεγονότα, καθώς η ναυμαχία της Σαλαμίνας διεξήχθη το 380 πλην. Συνεπώς, το γραφόμενο του Φανία του Λέσβιου δεν είναι «μαρτυρία» αλλά αναφορά. Οι μελετητές εκτιμούν ότι πιθανότατα ο Φανίας άντλησε την πληροφορία από τον Κτησία τον Κνίδιο, γιατρό και διπλωμάτη στην αυλή του Αρταξέρξου του δευτέρου. Ανθρώπου δηλαδή που δρούσε υπέρ των περσικών

συμφερόντων και που πιθανότατα άκουσε το αφήγημα είτε από μηδίσαντες είτε από τους ίδιους τους Πέρσες. Άρα, διαπιστώνουμε ότι αυτή η πληροφορία πάσχει ως προς την αξιοπιστία της και δεν είναι από πρώτο χέρι. Κάτι που ενισχύεται από την αντιπαραβολή της με μαρτυρίες και αναφορές που είναι εγγύτερα στα γεγονότα. Ο Πλούταρχος επαναλαμβάνει την αναφορά και στους βίους του Αριστείδου και του Πελοπίδος, όπου αναφέρεται και η Ψυτάλλεια. Όμως, ο Αισχύλος που είναι σύγχρονος των γεγονότων, αναφέρει καθαρά ότι εκεί σκοτώθηκαν **όλοι** οι Πέρσες αιχμάλωτοι. *«Περσών όσοιπερ ήσαν ακμαίοι φύσιν, ψυχήν τα' άριστοι κευγένειαν εκπρεπείς, αυτώ τ' άνακτι πίστιν εν πρώτοις εί, τεθνάσιν αισχρώς δυσκεεστάτω μόρω»* (Πέρσαι, στ. 441- 464). Ο Ηρόδοτος (484-430 πλην), ενώ αναφέρεται στην Ψυτάλλεια και στο πριν και στο μετά τη ναυμαχία, γράφει επίσης ότι φονεύτηκαν όλοι οι Πέρσες (βιβλίο 8, παράγραφοι 76 και 95). Αλλά και οι μεταγενέστεροι συγγραφείς, όταν γράφουν σχετικά, δεν αναφέρονται ποτέ σε ανθρωποθυσιαστική τελετή, όπως ο Διόδωρος ο Σικελιώτης και ο Παυσανίας. Ούτε η αρχαιολογική έρευνα πιστοποιεί κάτι. Γιατί όμως ο Πλούταρχος το γράφει; Υπάρχει περίπτωση να το πιστεύει; Την απάντηση τη δίνει ο ίδιος ο Πλούταρχος, όταν –μιλώντας γενικότερα για τους βίους που συγγράφει-, ξεκαθαρίζει ότι δεν αποσκοπεί στο να γράψει ιστορία, αλλά ηθογραφία. Ο σκοπός των βιογραφιών του δεν είναι η καταγραφή ακριβούς ιστορίας, αλλά ηθογραφίας. Για παράδειγμα στην αρχή της βιογραφίας του Αλεξάνδρου διασαφηνίζει: *«Ούτε γαρ ιστορίας γράφομεν, αλλά βίους»*.

Επίσης, εκεί είχε σχολιαστεί και η αναφορά του Παυσανία που βρίσκεται στα «Αρκαδικά» (38,7), σχετικά με την αναφορά του στην θυσία που προσφέρεται «εν απορρήτω» στο Λυκαίο όρος. Είχε αναλυθεί η αναφορά μαζί με όσα σχετικά αναφέρει ο Πλάτων και ο Πορφύριος. Οι απολογητές, προς «επίρρωση» των συκοφαντιών τους έσπευσαν να μιλήσουν για «ανθρωποθυσίες» επειδή το 2016 ανακαλύφθηκε στο κέντρο του βωμού ένας ανθρώπινος σκελετός. Και ενώ οι αρμόδιοι ήσαν επιφυλακτικοί, οι απολογητικές ιστοσελίδες έσπευσαν να τεκμηριώσουν από αυτό ότι οι πρόγονοί μας τελούσαν ανθρωποθυσίες. Ωστόσο, η προϊσταμένη ΕΦΑ Αρκαδίας αναφέρει για τα νεότερα δεδομένα: *«Για τη χρονολόγηση του ανθρωπίνου σκελετού έχει προς το παρόν πραγματοποιηθεί μια ανάλυση ραδιοχρονολόγησης στο AMS Laboratory του πανεπιστημίου της Αριζόνα. Από την πρώτη αυτή μελέτη προκύπτει μια χρονολόγηση του σκελετού μετά το 1453 μ. Χ»*. (Νέα ευρήματα στο ιερό του Δία στην Αρκαδία). Βεβαίως, οι απολογητές **δεν** διόρθωσαν το άρθρο τους που είναι παλαιότερο.

Δεν γίνεται, τέλος, να μην γίνει αναφορά στην εξόφθαλμη παραποίηση του χωρίου του Πορφυρίου.
Γράφουν οι νεο-απολογητές:

> *Αφ ου μέχρι του νυν ουκ εν Αρκαδία μόνον τοις Λυκαίοις, ούδ εν Καρχηδόνι τω Κρονω, κοινή πάντες ανθρωποθυτούσι, αλλά κατά περίοδον της του νομιμου χάριν μνήμης εμφύλιον αεί αίμα φαίνουσιν προς τους βωμούς, καίπερ τοις παρ αυτοίς οσίας εξειγούσης των Ιερών, τοις περιρραντηρίοις κηρύγματι, ει τις αίματος ανθρωπείου μεταίτιος.*
>
> *Παντού, μας λέει ο Πορφύριος, οι αρχαίοι Έλληνες ειδωλολάτρες, έδειχναν το αρχαιοελληνικό ήθος τους και τον πολιτισμό τους, ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΤΩΝΤΑΣ! (Θεόφραστος στον Πορφύριο, Περί αποχής εμψύχων 2, 27 καθώς και: Ηρόδοτος 7, 197, Πλάτ., Μίνως 315c).*

Στον πλατωνικό διάλογο «Μίνως» 315c, αναφέρεται: *«Αυτίκα ημίν μεν ου νόμος εστίν ανθρώπους θύειν αλλ' ανόσιον, Καρχηδόνιοι δε θύουσιν ως όσιον ον και νόμιμον αυτοίς, και ταύτα ένιοι αυτών και τους αυτών υείς τω Κρόνω, ως ίσως και συ ακήκοας. Και μη ότι βάρβαροι άνθρωποι ημών άλλοις νόμοις χρώνται, αλλά και οι εν τη Λυκαία ούτοι και οι του Αθάμαντος έκγονοι οίας θυσίας θύουσιν Έλληνες όντες»*.

Το χωρίο αποκλείει από την ελληνική παράδοση τις ανθρωποθυσίες. Αντιθέτως, αναφέρεται στους Καρχηδονίους ότι σε αυτούς είναι «όσιο», και στους απογόνους του Αθάμαντος αν και είναι Έλληνες. Ως εξαίρεση! Αυτή η αναφορά συνδέεται με τον μύθο περί του Λυκαίου όρους, όπου ο Δίας αποστράφηκε τη θυσία του Λυκάονα (Μυθολογική Βιβλιοθήκη Απολλοδώρου, Γ' βιβλίο 8.1-2). Επίσης, η φράση *«κοινή πάντες ανθρωποθυτούσι»*, δεν αναφέρεται δήθεν στο ήθος των Ελλήνων, αλλά αναφέρεται στους Καρχηδονίους (που ήταν άποικοι των Φοινίκων- σημιτών) και στους απογόνους του Αθάμαντος. Το «κοινή» δεν σημαίνει «παντού», αλλά «κοινώς», δημοσίως. Και αυτό δεν μπορεί να συμπεριλαμβάνει το Λυκαίο όρος (ελληνική περιοχή σαφώς), εφόσον κατά τον Παυσανία ήταν «εν απορρήτω». Στα άλλα μέρη, επικρατούσε η συνήθεια να ραντίζεται ο βωμός με ανθρώπινο αίμα, χωρίς αυτό να σημαίνει ανθρωποθυσία. Και τούτο, για να θυμούνται μέσα από την ειδεχθή αυτή πράξη, από ποιες δεισιδαιμονίες ελευθερώθηκαν. Ως εκ τούτων, η απολογητική παράφραση- σχολιασμός του χωρίου του Πορφυρίου, κρίνεται ως παραπλανητική, κακόβουλη και ψευδής.

Ας περάσουμε τώρα στις συκοφαντίες κατά της Πυθίας και κατ' επέκταση, του μαντείου των Δελφών...

Το μαντείο των Δελφών έπαιζε έναν πολύ σπουδαίο και σημαντικό ρόλο στο βίο των αρχαίων Ελλήνων, εφόσον το συμβουλεύονταν για πολλά σημαντικά ζητήματα, όπως για την ναοδομία, για την λήψη κρίσιμων αποφάσεων για την πόλη, και γενικότερα για την Ελλάδα όταν τελούσε υπό την απειλή των βαρβάρων. Η θρησκεία συντέλεσε στον πολιτισμό και δεν είχε την παραμικρή σχέση με ότι ονομάστηκε αργότερα «θρησκεία»-θεοκρατία που έδρασε εις βάρος του. Και τούτο καθότι ο πολιτισμός και οι αξίες είναι αλληλένδετα. Ας θυμηθούμε ότι το ελληνικό αξιακό σύστημα στηρίζεται στα Δελφικά Παραγγέλματα.

Ο χριστιανός διαφωτιστής του γένους, Αθανάσιος Σταγειρίτης, γράφει στον πρόλογο του τρίτου τόμου της «Ωγυγίας» για τους αρχαίους Έλληνες ότι «*...κατέστησαν λατρείας και τελετάς προς τιμήν του θείου, και νομοθεσίας εις ευδαιμονίαν των ανθρώπων· διέκριναν τα δίκαια αυτών, εισήγαγον ελευθερίαν έννομον, ισότητα ομότιμον, μαθήσεις, τέχνας, επιστήμας, και παν ό, τι συντελεί εις εξημέρωσιν, πολιτισμόν, και ευδαιμονίαν του ανθρώπου, μεταχειριζόμενοι οσίως και ευσεβώς την ιεράν παρακαταθήκην του γένους, την κοινήν περί του θείου γνώμιν ...*» (σ. 27, εκ. Διανόηση). Αυτά αποτυπώνονται στην ελληνική συνείδηση υπό τη μορφή των μύθων, όπου οι θεοί παρουσιάζονται να δίνουν τον πολιτισμό.

Γράφουν λοιπόν...

> *Η Πυθία ΠΟΤΕ δεν μίλησε κατά των ανθρωποθυσιών και των άλλων ανόσιων και ανόητων δοξασιών και τελετουργιών του παγανισμού! Μάλιστα η ίδια τα ενθάρρυνε!!! Είχε δώσει εντολές να γίνονται παιδοθυσίες και άγρια μαστιγώματα προς τιμήν του Διονύσου (Παυσανίας, Ελλάδος Περιήγησις Η 23, 1 και Θ 8,2) καθώς και λατρείες δέντρων προς τιμήν διονυσιακών εγκλημάτων.*
> *(Παυσανίας, Ελλάδος Περιήγησις Β 2, 7).*
>
> *Μετά από αυτό [την άγρια δολοφονία του Πενθέα], όπως λένε οι Κορίνθιοι, η Πυθία τους διέταξε να βρουν εκείνο το δέντρο [απ' όπου ο Πενθέας κατασκόπευε τις πιστές του Διονύσου] και να το λατρέψουν το ίδιο με τον θεό. Γι' αυτό έχουν φτιάξει πολλά είδωλα από το δέντρο.*
> *(Παυσανίας, Ελλάδος Περιήγησις Β 2, 7).*

Ας δούμε τις αναφορές κατά σειρά...

Παυσανίας, βιβλίο Η' 23.1:
«Μετά δε Στύμφαλον εστίν Αλέα, συνεδρίου μεν του Αργολικού μετέχουσα και αυτή, Άλεον δε τον Αφείδαντος γενέσθαι σφίσιν αποφαίνουσαι οικιστήν. Θεών δε ιερά αυτόθι Αρτέμιδος εστίν Εφεσίας και Αθηνάς Αλέας, και Διονύσου ναός και άγαλμα. Τούτω παρά έτος Σκιέρεια εορτήν άγουσι, και εν Διονύσου τη εορτή κατά μάντευμα εκ Δελφών μαστιγούνται γυναίκες, καθά και οι Σπαρτιατών έφηβοι παρά τη Ορθία».

Ο Παυσανίας μετά τη Στύμφαλο, επισκέπτεται την Αλέα που πήρε το όνομά της από τον οικιστή της τον Άλεο. Εκεί βλέπει τα ιερά της Αρτέμιδος, της Αθηνάς και το ναό του Διονύσου με άγαλμά του. Και μας δίνει την πληροφορία ότι κάθε χρόνο τελούν τα Σκιέρεια για τον Διόνυσο. Και στη γιορτή του Διονύσου, σύμφωνα με μάντεμα από τους Δελφούς, μαστιγώνονται γυναίκες όπως στην Σπάρτη μαστιγώνονται οι έφηβοί τους κατά τη γιορτή της Ορθίας Αρτέμιδος. Όπως μπορεί να παρατηρήσει ο κάθε αμερόληπτος αναγνώστης, στο απόσπασμα δεν αναφέρεται καμία ανθρωποθυσία προς τιμή του Διονύσου. Ούτε ότι είναι προς τιμήν του Διονύσου. Αυτό που γίνεται είναι ότι μαστιγώνονται γυναίκες όπως συμβαίνει να μαστιγώνονται οι έφηβοι Σπαρτιάτες. Βεβαίως, αυτό μας παραξενεύει και φαίνεται άσχημο και σκληρό στην σημερινή μας αντίληψη.

Ωστόσο, δεν μπορούμε να κρίνουμε ορθά τα πράγματα αν δεν καταλάβουμε τη λογική με βάση την οποία αυτά γίνονται.

Ο Παυσανίας πουθενά στο απόσπασμα δεν εκφέρει αρνητική κρίση. Επίσης, πρέπει να γνωρίζουμε ότι κάποιες ιεροτελεστίες περιελάμβαναν διάφορες αντισυμβατικές πρακτικές. Βεβαίως ήσαν σπάνιες. Το μαστίγωμα πιθανότατα θα μπορούσε να συμβολίζει τον πόνο που συνοδεύει τον βίο και είναι μια από τις πτυχές του. Δυστυχώς, δεν έχουμε επιπλέον πληροφορίες και μόνο κατά εικασία μπορούμε να μιλήσουμε. Το όνομα «Διόνυσος» κατά μια ετυμολογία σημαίνει αυτόν που δίνει τον οίνο (Κρατύλος Πλάτωνος). Ο οίνος δηλώνει τις δυνάμεις του θεού (Σχόλια Πρόκλου στον Κρατύλο). Ο οίνος θα μπορούσε να λέγεται και «οιόνους» σύμφωνα με τον Σωκράτη στον ίδιο διάλογο, δηλαδή «οίεσθαι νουν». Που σημαίνει το να νομίζεις ότι μετέχεις στον νου. Τη φυσική διαδικασία της ανάπτυξης του σταφυλιού και της συνθλίψεώς του ώστε να γίνει οίνος, θα μπορούσε να τη δει κανείς ως μια πνευματική πορεία της ψυχής. Με τη βοήθεια της ηλιακής ενέργειας αλλά και όλων των στοιχείων και ουσιών που δέχεται το

φυτό από τη γη, αναπτύσσεται το τσαμπί στο οποίο σχηματοποιούνται οι ξεχωριστές ρώγες του σταφυλιού. Όταν έρθει η ώρα, συνθλίβονται οι ρώγες από τις οποίες βγαίνει η καθαρή ουσία του (ο οίνος), που είναι υγρή και πυρώδης. Αυτή η σύνθλιψη δηλώνει το επίπονο πέρασμα από την ύλη και τη σταδιακή εξέλιξη της ψυχής που οδηγεί στην ανάκτηση της καθαρής ουσίας της, δηλαδή του νου. Αυτή η σύνθλιψη-θλίψη εκφράζεται με το μαστίγωμα, που δεν ήταν ούτε ποινή ούτε προς ευχαρίστηση του θεού, αλλά λειτουργούσε καθαρά ως σύμβολο. Μήπως όμως το ότι μαστιγώνονταν γυναίκες δείχνει μισογυνισμό; Όταν κάποιος δεν μπορεί να καταλάβει τα παραπάνω, ενδεχομένως να το πάρει έτσι. Όταν όμως εξετάζονται αρχαία κείμενα και πρακτικές, τα δικά μας νομίσματα περιττεύουν. Ο ερχομός στον βίο συνδέεται με τη γονιμότητα, και η γονιμότητα με τη γυναικεία φύση. Επίσης, επικεφαλή των λατρευτών ήσαν γυναίκες. Το μάντεμα λοιπόν των Δελφών δεν εξυπηρετούσε κάποιον δήθεν μισογυνισμό, ειδάλλως θα ήταν γενικός κανόνας. Κάποια πράγματα που σήμερα φαίνονται περίεργα, την εποχή εκείνη είχαν ιερό χαρακτήρα, και εκεί ακριβώς βρίσκεται η λογική όπου γίνονταν.

Ας πούμε όμως και δυο λόγια για το έθιμο της μαστίγωσης στην Σπάρτη, μιας και αναφέρεται από τον Παυσανία...

Ο μύθος λέει ότι όταν η Ιφιγένεια και ο Ορέστης γύρισαν από τη χώρα των Ταύρων (που χαρακτηρίζεται ως βαρβαρική), πήραν μαζί τους το ξόανο της Αρτέμιδος και το άφησαν στην Λακεδαίμονα. Όσοι το βρήκαν, παραφρόνησαν. Άλλοι αλληλοσκοτώνονταν πάνω στον βωμό της, ενώ όσοι γλίτωναν από αυτό πέθαιναν από ασθένειες. Το ξόανο ήταν καταραμένο και ζητούσε ανθρώπινο αίμα, εφόσον σε αυτό -κατά τον μύθο- προσφέρονταν ανθρωποθυσίες. Έτσι με βάση χρησμό, ζητήθηκε να γίνεται κάθε τόσο μια ανθρωποθυσία με κλήρο (Λακωνικά Παυσανία, 3.16 κ. εξής).

Η φήμη λέει ότι ο Λυκούργος αντικατέστησε αργότερα την ανθρωποθυσία με το έθιμο της διαμαστιγώσεως. Καμία αρχαιολογική έρευνα δεν επιβεβαιώνει ανθρωποθυσίες στην αρχαία Σπάρτη.

Τί λέει όμως η ιστορία;

Ο Ξενοφών στο έργο «Λακεδαιμονίων πολιτεία» στο κεφάλαιο 2 περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο Λυκούργος θέλησε να εκπαιδεύσει τους νέους ώστε να γίνουν σκληραγωγημένοι. Έτσι, ως άσκηση, όρισε οι έφηβοι να μην φορούν υποδήματα, να φορούν το ίδιο ένδυμα χειμώνα καλοκαίρι ώστε να είναι σε θέση να

αντιμετωπίζουν τόσο το κρύο όσο και τη ζέστη, και να τρώνε μια ορισμένη ποσότητα φαγητού. Τους επέτρεψε να κλέβουν για να ικανοποιήσουν την πείνα τους, προκειμένου να είναι σε θέση να καταφεύγουν σε τεχνάσματα για να βρίσκουν την τροφή τους σε εμπόλεμες καταστάσεις. Έτσι καθίσταντο πιο πολεμικοί, εφευρετικοί και πολυμήχανοι. Όρισε όμως και την ποινή των ραβδισμών για όποιον συνελάμβαναν να κλέβει, καθώς δεν εκτέλεσε σωστά την πράξη του. *«Και ενώ εθέσπιζεν ως καλήν πράξιν ν' αρπάσουν όσον το δυνατόν περισσότερα τυριά από τον βωμόν της Ορθίας διέταξε, τους επιτυγχάνοντας τούτο να τους μαστιγώνουν, θέλων κατ' αυτόν τον τρόπον να δείξει ότι με ολιγοχρόνιον πόνον είναι δυνατόν, αν κάποιος γίνει επιτήδειος, πολύν καιρόν να ευφραίνεται. Ούτω γίνεται φανερόν ότι , όπου απαιτείται ευστροφία, ο νωθρός πολύ ολίγο ωφελείται, πλείστας δυσκολίας συναντά»* (2.9). Η διαμαστίγωσις που γίνονταν κατά την γιορτή της Ορθίας Αρτέμιδος είχε σκοπό παιδευτικό και στρατιωτικό. Η θεά ως εφορεύουσα επί της αγρίας φύσεως και θεά του κυνηγιού, αποτελούσε πρότυπο σκληραγωγίας και επιβιώσεως μέσα στις δύσκολες συνθήκες που εκπαιδεύονταν οι νεαροί Σπαρτιάτες. Αυτό δεν αποτελεί θυσία προς την Αρτέμιδα.

Και συνεχίζουν οι νέο- απολογητές κατηγορώντας τον Απολλώνιο Τυανέα. Γράφουν...

> *Ο Φλάβιος Φιλόστρατος, στο "Βίο Απολλωνίου Τυανέως" ΣΤ' 20 αναφέρει το μαστίγωμα των νεαρών προς τιμήν της Ορθίας Αρτεμης αλλά ο φιλόσοφος "μεσσίας" Απολλώνιος ΔΕΝ το αποκηρύττει!*

Καταρχήν στην ελληνική παράδοση δεν υπάρχει Μεσσίας και μεσσιανισμός. Ούτε ο Απολλώνιος παρουσιάζεται έτσι, ούτε από τις σωζόμενες επιστολές του ούτε από τον Φιλόστρατο που μετεγγράφει τον βίο του από τον Δάμι. Κατά δεύτερο, το μέρος στο οποίο παραπέμπουν, είναι από τη συζήτηση του Θεσπεσίωνος με τον Απολλώνιο. Καθώς διαλέγονται για διάφορα θέματα, ο Θεσπεσίων θίγει και το ζήτημα αυτό. Τον ρωτά αν τα μαστιγώματα στην Σπάρτη είναι δημόσια. Και του απαντά ο Απολλώνιος ότι είναι είδος ποινής που επιβάλλεται τόσο σε ελεύθερους όσο κι σε δούλους, όταν αυτοί αδικούν. Όταν ρωτήθηκε για πιο λόγο δεν το άλλαξε αυτό εφόσον ενδιαφέρθηκε για τους Λακεδαιμονίους, ο Απολλώνιος του απάντησε ότι έδωσε τη συμβουλή του για όσα θα μπορούσαν να διορθωθούν, και εκείνοι πρόθυμα την ακολούθησαν. Και συνεχίζει: *«Όσο για τη συνήθεια του μαστιγώματος, γίνεται με βάση κάποιους χρησμούς, όπως λένε, για χάρη της Άρτεμης από τη Σκυθία· και το να αντιβαίνει κάποιος στους κανονισμούς των*

θεών είναι, νομίζω, τρέλα. Δεν παρουσιάζεις σοφούς τους θεούς των Ελλήνων, Απολλώνιε, είπε, αφού λες πως συμβουλεύουν μαστιγώματα σε ανθρώπους ελεύθερους. Είπε τότε ο Απολλώνιος: Το σκυθικό έθιμο αξίωνε όχι μαστίγωμα αλλά ράντισμα του βωμού με ανθρώπινο αίμα. Το μαστίγωμα το σοφίστηκαν οι Λακεδαιμόνιοι, μετατρέποντας έτσι την αμείλικτη θυσία σε αγώνα καρτερίας, έτσι ώστε να μην έχουν απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, αλλά συγχρόνως να προσφέρουν και το αίμα τους στη θεά».

Επειδή οι εποχές είναι διαφορετικές (ο Λυκούργος από τον Απολλώνιο απέχουν περίπου οκτώ αιώνες), φαίνεται ότι ενώ αρχικά ξεκίνησε ως σκληραγωγία και αγώνας καρτερίας, στη συνέχεια μετετράπη (ή συμπεριλήφθηκε) σε ποινή για όσους αποδεδειγμένα αδικούσαν. Ο Απολλώνιος δεν αποκηρύττει ούτε το ένα ούτε το άλλο, αναγνωρίζοντας τη χρησιμότητά του. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ο άδικος άνθρωπος (και κατ' επέκταση ο φαύλος και κακός) αποτελούσε μίασμα για την πόλη του. Αυτή η αντίληψη φαίνεται έμμεσα και από το παραπάνω παράδειγμα από την Ιλιάδα, όπου ένας αδίκησε και έγινε αφορμή να κτυπηθούν και άλλοι από τα απολλώνια βέλη, θέλοντας να φανερώσει ο μύθος γενικότερα ότι ένας άδικος μπορεί να χαλάσει πολλούς συνανθρώπους του, όταν αυτοί δεν παίρνουν το μέρος του δικαίου. Ο σιωπών είναι συναινών.

Η προσφορά αίματος όπως εκφράζεται εδώ, δεν είναι ανθρωποθυσία. Αντιθέτως, αυτή η συνήθεια στην βαρβαρική χώρα των Ταύρων, μετετράπη σε μαστίγωση, καθώς *«επειδή κανένας Έλληνας δεν υιοθετεί ακριβώς όπως είναι τα βαρβαρικά ήθη»* (ο. π). Εάν όμως ο Απολλώνιος κατακρίνεται από τους χριστιανούς για το ότι αποδέχτηκε τον διπλό ρόλο της μαστιγώσεως στην Σπάρτη, ας προσέξουν οι ίδιοι ότι ο δικός τους Μεσσίας (το κατασκεύασμά τους δηλαδή), πρόσταξε την κατασφαγή των εχθρών του. «Εχθροί» του Χριστού λογίζονται για τους χριστιανούς όσοι δεν πείθονται στα χριστιανικά δόγματα. Ο Χρυσόστομος το παίρνει ΚΑΤΑ ΓΡΑΜΜΑ για να δικαιολογήσει τον όλεθρο που υπέστησαν οι ιουδαίοι το 70 κ. ε, επειδή δεν δέχτηκαν τον ζυγό του Χριστού. Στην παραβολή βέβαια αναφέρεται γενικότερα και όχι μόνο στους Ιουδαίους!

*«Καθάπερ γαρ τα άλογα, επειδάν απολαύση φάτνης, εις πολυσαρκίαν εκβάντα, φιλονεικότερα και δυσκάθεκτα γίνεται, και ούτε ζυγού, ούτε ηνίας, ούτε ηνιόχου χειρός ανέχεται· **ούτω και ο των Ιουδαίων δήμος**, υπό μέθης και πολυσαρκίας εις κακίαν εσχάτην κατενεχθέντες, και **ουκ εδέξαντο τον <u>ζυγόν</u> του Χριστού**, ουδέ το άροτρον της διδασκαλίας είλκυσαν. Όπερ ουν και άλλος προφήτης αινιττόμενος έλεγεν, ''Ως δάμαλις παροιστρώσα παροίστρησεν Ισραήλ''. Έτερος*

δε αυτόν μόσχον αδίδακτον εκάλει. ***Τα δε τοιαύτα άλογα, προς εργασίαν ουκ όντα επιτήδεια, προς σφαγήν επιτήσεια γίνεται.*** *Όπερ ουν και ούτοι πεπόνθασι, και προς εργασίαν αχρήστους εαυτούς καταστήσαντες,* ***προς σφαγήν επιτήδειοι γεγόνασι****. Δια τούτο και ο Χριστός έλεγε· Τους εχθρούς μου, τους μη θελήσαντάς με βασιλεύσαι επ' αυτών,* ***αγάγετε ώδε και κατασφάξατε αυτούς****»* (Χρυσόστομος, Λόγος κατά Ιουδαίων Α΄, PG τα 48. σ. 846).

Παυσανίας, βιβλίο Θ' 8.2:

«Ενταύθα και Διόνυσον ναός εστίν ***του Αιγοβόλου****, θύοντες γαρ τω θεώ προήχθησαν ποτε υπό μέθης ες ύβριν, ώστε και του Διονύσου τον ιερά αποκτείνουσιν· αποκτείναντας δε αυτίκα επέλαβε νόσος λοιμώδης, και σφίσιν αφίκετο ίαμα εκ Δελφών τω Διονύσω θύειν παίδα ωραίον· έτεσι δε ου πολλοίς ύστερον τον θεόν φασίν αίγα ιέρειον υπαλλάξαι σφίσιν αντί του παιδός. Δείκνυται δε εν Ποτνιαίς και φρέαρ· τας δε ίππους τας επιχωρίους του ύδατος πιούσας τούτου μανήναι λέγουσιν»*

Ο Παυσανίας συνδέει την προσωνυμία του θεού Διονύσου «Αιγοβόλος» με έναν θρύλο που λέγονταν. Σύμφωνα με αυτόν, κάποτε όταν έκαναν θυσία , μέθυσαν και σκότωσαν τον ιερέα του Διονύσου. Αυτός ο φόνος θεωρήθηκε ύβρις. Τότε έπεσε πάνω τους επιδημία. Σε αυτό το σημείο, ας θυμηθούμε ότι η Ιλιάδα του Ομήρου που ξεκινάει παρουσιάζοντας τον Αγαμέμνονα να διαπράττει ύβρη προς τον Απόλλωνα, αφού όχι μόνο άρπαξε την κόρη του αλλά καταφρόνησε και τον ίδιο όταν του τη ζητούσε πίσω. Τότε ο Απόλλων έφερε λοιμό και πέθαιναν σωρηδόν στο στρατόπεδο. Μόνο όταν έγινε αποκατάσταση, μόνο τότε σταμάτησε η μάστιγα. Στην περίπτωση που εξετάζουμε, για να θεραπευτούν από τη συμφορά, τους δόθηκε χρησμός από τους Δελφούς να θυσιάζουν στο Διόνυσο ένα παιδί. Αργότερα ο Διόνυσος το άλλαξε, μετατρέποντας την ανθρωποθυσία σε θυσία αίγας. Και έτσι πήρε την σχετική προσωνυμία. Το ακαθόριστο του χρόνου, η άμεση τιμωρία από τον θεό, οι φράσεις «φασίν» και «λέγουσιν», αλλά και η συνέχεια της διηγήσεως με το πηγάδι από όπου όταν έπιναν οι ίπποι έφταναν σε κατάσταση μανίας, όλα αυτά δείχνουν ότι πρόκειται για εξιστόρηση τοπικών θρύλων. Και αυτό βέβαια δεν συνιστά ιστορικό στοιχείο και δεδομένο.

Παυσανίας, βιβλίο Β' 2.7:

Γράφει ο Παυσανίας: *«Πενθέα υβρίζοντα ες Διόνυσον και άλλα τολμάν λέγουσι και τέλος ες τον Κιθαιρώνα ελθείν επί κατασκοπή των γυναικών, αναβάντα δε ες*

δέντρον θεάσασθαι τα ποιούμενα: τας δε, ως εφωράθησαν, καθελκύσαι τε αυτίκα Πενθέα και ζώντος αποσπάν άλλο άλλην του σώματος. Ύστερον δε, ως Κορίνθιοι λέγουσιν, η Πυθία χρα σφίσιν ανευρόντας το δέντρον εκείνο ίσα τω θεώ σέβειν: και απ' αυτού δια τόδε τας εικόνας πεποίηνται ταύτας».

Ο Παυσανίας αναφέρεται στο γνωστό **μύθο** που διασώζει ο Ευριπίδης στο έργο «Βάκχαι». Σύμφωνα με το μύθο, ο Πενθέας βρήκε τραγικό θάνατο καθώς αντιτάχθηκε στη λατρεία του θεού Διονύσου. Εδώ τελειώνει ο μύθος. Αργότερα κατά την ιστορική εποχή και σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των Κορινθίων , η Πυθία έδωσε χρησμό να βρεθεί το δέντρο εκείνο (άρα, δεν πρόκειται περί δέντρων) και να το σέβονται (άρα, δεν έχουμε λατρεία δέντρων αλλά σέβας προς το συγκεκριμένο) με ίση τιμή με τον θεό (τον Διόνυσο). Εφόσον είναι μύθος, άρα δεν πρόκειται περί πραγματικού γεγονότος (άρα δεν έχουμε «εγκλήματα», αλλά ο μύθος είναι ιερατικός και τα ίδια τα ονόματα λειτουργούν ως σύμβολα που χρήζουν αποκωδικοποιήσεως). Έπεται (για τους νουνεχείς) ότι και ο χρησμός της Πυθίας (αν έγινε και δεν είναι απλά φήμη) έχει εξίσου νόημα αλληγορικό εφόσον τέτοιο δέντρο δεν υπήρξε ποτέ, και με αυτόν τον τρόπο οι Κορίνθιοι ήθελαν να δηλώσουν την ιερότητα των εικόνων που κατασκεύαζαν. Έχουμε ή όχι διαστροφή των λόγων του Παυσανίου;

Ας προχωρήσουμε στην εξέταση περισσοτέρων κατηγοριών.

> *Η Πυθία είχε απαγορεύσει την κατασκευή μια διώρυγας από τους Κνίδιους, διότι θεωρούσε την πρόοδο ασέβεια. Εκείνοι την ΥΠΑΚΟΥΣΑΝ και ΝΙΚΗΘΗΚΑΝ (Ηρόδοτος, Ιστορίαι Α' 174).*

Γράφει ο Ηρόδοτος: *«ο ισθμός που προσπαθούσαν να φτιάξουν βρίσκεται ακριβώς στο σημείο όπου τελειώνει το έδαφος των Κνιδίων από την πλευρά της στεριάς κι έτσι όλα περιλαμβάνονταν στην Χερσόνησο. Πολλοί άνδρες καταπιάστηκαν με την προσπάθεια αυτή, αλλά παρατηρήθηκε ότι ένας μεγάλος αριθμός εργατών χτυπήθηκε από θραύσματα πετρών σε διάφορα σημεία του σώματος και ιδιαίτερα στα μάτια, πολύ πιο συχνά απ' ό,τι θα περίμενε κανείς. Υπήρχε κάτι τόσο μυστηριώδες σ' αυτό το φαινόμενο, που έστειλαν να ρωτήσουν στους Δελφούς, τι ήταν αυτό που εμπόδιζε τη δουλειά. Οι ίδιοι λένε ότι η Πυθία τους έδωσε την ακόλουθη απάντηση σε τρίμετρο: ''Μην οχυρώνετε τον ισθμό· σταματήστε να σκάβετε. Ο Ζευς θα το είχε κάνει νησί, αν αυτή ήταν η επιθυμία του»*.

Συνεπώς, καλώς σταμάτησε η κατασκευή της διώρυγας. Όσον αφορά την

παράδοσή τους στον Άρπαγο, δεν έφταιγε το ότι δεν φτιάχτηκε ο Ισθμός. Αλλά το ότι ο Άρπαγος είχε δύναμη και είχε υποδουλώσει όλη την ευρύτερη περιοχή όπου ζούσαν Έλληνες και Κάρες (Μικρά Ασία). Αυτά αναφέρονται στην παράγραφο που παραπέμπουν.

> *Κάποτε η Πυθία έδωσε χρησμό να λατρεύεται ως θεός ο Κλεομήδης από την Αστυπάλαια, ένας άγριος παγκρατιστής που έφαγε το πνευμόνι του αντιπάλου του και καταπλάκωσε στην πατρίδα του πολλά παιδάκια (Παυσανίας, Ελλάδος Περιήγησις ΣΤ 9,1 και Ευσέβιος, Ευαγγελική Προπαρασκευή Ε 34).*

Ο Παυσανίας γράφει σχετικά: *«Ύστατος ηρώων Κλεομήδης Αστυπαλαιεύς, ον θυσίαις τιμάτε μηκέτι θνητόν εόντα. Κλεομήδει μεν ουν Αστυπαλαιείς από τούτου τιμάς ως ήρωι νέμουσι»*. Συνεπώς, τιμήθηκε ως ήρωας και δεν λατρεύτηκε ως θεός, όπως ψευδώς ισχυρίζονται οι νέο- απολογητές. Διότι καθώς σε άλλη τάξη ανήκει ο ήρωας και σε άλλη ο θεός, έπεται ότι διαφορετικής τάξεως είναι και η τιμή.

Όσο για το πνευμόνι που…έφαγε από τον αντίπαλό του, αυτό βρίσκεται μόνο στο γραπτό του Ευσεβίου. Ο Παυσανίας απλά αναφέρει ότι *«Κλεομήδην φασίν Αστυπαλαία ως Ίκκω πυκτεύων ανδρί Επιδαυρίω τον Ίκκον αποκτείνειν εν τη μάχη»*. Σκότωσε κατά λάθος τον αντίπαλό του πάνω στο άθλημα της πυγμαχίας.

Όσο για το συμβάν στην πατρίδα του, συνεχίζει ο Παυσανίας: *«καταγνωσθής δε υπό των Ελλανοδικών άδικα ειργάσθαι και αφηρημένος την νίκην έκφρων εγένετο υπό της λύπης και ανέστρεψε μεν ες Αστυπάλαιαν, διδασκαλείω δ' επιστάς ενταύθα όσον εξήκοντα αριθμόν παίδων ανατρέπει τον κίονα τον όροφον ανείχεν»*. Αφότου οι Ελλανοδίκες έκριναν ότι η νίκη επετεύχθη με αδικία, του αφαιρέθηκε η νίκη και από τη λύπη του παραφρόνησε και όταν γύρισε στην πατρίδα του, πήγε στο διδασκαλείο του και ανέτρεψε τον κίονα που κρατούσε τον όροφο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, όπως λέει παρακάτω ο Παυσανίας, να πέσει ο όροφος πάνω στα παιδιά και να καταφύγει κυνηγημένος και καταλιθούμενος ως ικέτης στο ιερό της Αθηνάς. Μπήκε σε ένα κιβώτιο αλλά ανώφελα οι Αστυπαλαιείς προσπάθησαν να το ανοίξουν. Όταν τελικά το έκαναν, ο Κλεομήδης δεν βρισκόταν μέσα. Έστειλαν τότε στους Δελφούς αντιπροσωπεία να ρωτήσουν τι σήμαινε τούτο. Και η Πυθία χρησμοδότησε ότι ο Κλεομήδης πρέπει να τιμάται ως ήρωας. Προφανώς η πράξη μετανοίας, εφόσον ότι έπραξε το έπραξε εν βρασμώ ψυχής καθώς δεν ήθελε να σκοτώσει τον αντίπαλό του, το ότι πήγε ικέτης στο ιερό,

δείχνει ότι μέσα του είχε μετά- νοήσει και μετανιώσει.

Σε αυτό το σημείο, ας μου επιτραπεί μια συμβουλή προς τους αναγνώστες: Όταν οι χριστιανοί παραθέτουν από κάποια αρχαιοελληνική πηγή, να την εξετάζετε πολύ προσεκτικά για να διαπιστώνετε κάθε φορά αν η πηγή υποστηρίζει τελικά αυτό που λένε οι απολογητές. Όταν απλά παραπέμπουν χωρίς να παραθέτουν, να υποπτεύεστε ότι σίγουρα υπάρχει διαστροφή. Σπανίως θα γράψουν κάτι ακριβές και αν το κάνουν, σίγουρα θα επιλέξουν την εκδοχή που τους βολεύει.

Διομήδης